

Raae Jorders Opdyrkning.

(Fremstillet i nedenanførte Beretninger, indsendte til det Kongelige Landhuusholdningselskab).

I.

Bed Hvalplundgaarden i S. Omme Sogn.

a.

Overbeviisning om, at det vel kunde ønskes, at det maatte komme til Fleres Kundskab, hvilke Opdyrkninger af Jyllands Heder maatte interessere, at erfare, hvad der var udrettet paa Gaarden Hvalplund her i Sønder Omme, siden en Beretning derom blev givet i Landhuusholdningselskabets Aarsberetning for 1848, Sagen 35, var det, at jeg tillob mig, medunder-tegnede Bøttiger, at forespørge hos Deres Høivelbaarenhed, om De ikke nok kunde være villig til, saafremt De deelte min Overbeviisning, at modtage en Beretning herom, nu da et Tidrum af 5 Aar var forløbet siden hiint Aar, og at besørge den videre, muligen, om De fandt Grund dertil, med en Anbefaling til Paaskjønnelse af hine Mænds Driftighed, der staae for det Hele og der, som mig synes, Intet spare, for at vise, hvad der kan udrettes med saamangen Hedeegn, naar Folk blot ikke frygte at anvende nogle Capitaler derpaa. Deres Høivelbaarenheds bejaende og opmuntrende Svar bestyrkede min Overbeviisning, og som Følge heraf har jeg da og ladet

det være mig magtpaaliggende at samle saadanne bestemte Data, der efter hvad Deres Høivelbaarenhed selv yttrede og som jeg og formener bedre end allfor mange Ord og skjønne Skilbringer kunde være istand til at tydeliggjøre de betydelige Kræfter, der ere satte i Virksomhed, og hvilke Frugterne af disse ere. Jeg har hertil bedet Cierne af Juellingsholm, Dhr. Hans Frederik Hansen og Niels Theilgaard Hansen at være mig behjælpelige, og disse have og med al Redebonhed staaet mig bi, hvorfor jeg og har fundet, det var rigtigst, at disse medunderskreve denne Beretning.

Førend vi nærmere gaae ind paa Enkeltighederne, formene vi, at det vel fortjener ikke at lades udenfor Betragtningen, at de forløbne 5 Aar vissest ingenlunde kunne ansees for de heldigste til slige Foretagender, og at de vistnok letteligen kunde have fristet mindre behjærtede Mænd end Gaardens Ciere: Bognmand Andreas Michelsen i Ribe og Gaardeier Jens Nicolai Thaisen i Langtved, Skrave Sogn, sønden for Kongeaaen, til, om ikke at opgive Planen og at see at redde de udlagte Capitaler f. E. ved at udstykke Gaarden, saa dog at forandre den efter en mindre Maalestok. Men hverken det Ene eller det Andet har været Tilfældet, hvorimod de stadigen have holdt fast ved deres første Bestemmelse: Intet at spare, men at gaae frem saa raft, som Omstændighederne tillode det; og den eneste Hindring vi vide der har fundet Sted imod Realiseringen af deres Beslutning var den Mangel paa Folk, som i saa høi Grad søltes her under de egentlige Krigsaar.

Alf Beretningen for 1848 vil sees, at Marken bestaaer deels af Mosejord, deels af skarpsandet Hebejord. Angaaende den førstnævnte kunde det let forstaaes af hiin Beretning, som om den alt dengang var for største Delen under Behandling. Dette er imidlertid mindre rigtigst; Mosejorden, der hører til Gaarden, bestaaer nemlig af to adskilte Stykker, med Hebe imellem, af hvilke det søndre hører til den saakaldte Svollimose, det andet og mere nordlige til den store saakaldte Felling-Mose, der strækker sig imellem Sognene Omme og Houen

paa den ene Side og Skarrild, Felding samt Borris paa den anden, og hvis Størrelse regnes til henimod 4 Kvadratmile. Angaaende det første Stykke, da var det i 1848 tilbeels under Behandling og noget merglet; nu er derimod det hele Stykke paa dette Sted, som tilhører Gaarden, ganske opgroftet i Agre paa 5 Favne med snorrette Linier. Foruden Mellemgrofterne imellem Agrene findes her fire Afledningsgrofter, een paa hver Ende og to i Midten. Agrenes Antal er 47 og Længden af dem kan efter et Gjennemsnit omtrent anslaaes til 300 Favne. Alle disse ere merglede og under Dyrkning. I 8 Agre fandtes Vinterraps, der stod i det Hele meget godt og syntes at kunne love en god Høst. Udsæden var $\frac{1}{2}$ Td. Hvad det andet Stykke Mosejord angaaer, da er samme betydeligt større end det omtalte, og med dets Opgroftning blev begyndt i Aaret 1852. Begyndelsen er steet fra Skjellet imod Østen, hvor der er opkastet en 4 Alen bred Skjelgroft, der tillige er Afledningsgroft og fortsættes som Skjelgroft imod Nord med en lige Linie fra Øst til Vest. Omtrent parallel med sidstnævnte er ført to andre Hovedgrofter, hvortil nu alle Mellemgrofterne imellem Agrene i lige Linie og med lige Afstand imellem hver udmunde. 24 Agre vare alt indgroftede, og af disse havde der været Sæd (Mosehavre, Spergel og Blandingsfoder efter Brænding) i de 18. Gjennemsnitslængden af disse Agre kan anslaaes til 410 Favne. 25 nye Agre vare bortaccorderede at skulle opgroftes i Sommerens Løb, hvilke dog ville blive noget kortere end hine. Naar disse komme med er det beregnet at over 32,000 Favne Groft, eller altsaa over 8 Mill, ere opkastede alene fra denne Gaard i disse to Moser. — Skulle vi nu herefter omtale Opdyrkingen af Heben, da tvivle vi ikke om at turde paastaae at mere end de $\frac{2}{3}$ af samme (Gaardens Jorders samlede Areal er vel nu, efter de forskellige Kjøb for at faae en nogenlunde god Figur der udaf, omtrent 800 Td. Land) er om ikke under Ploug, saa dog pløiet og for en stor Deel merglet. Paa flere Steder har man alt naaet Skjellet, saaledes imod Øst, hvor det findes paa Toppen af det saakaldte Svoll

Bjerg, der findes angivet som et af de høiere Punkter i Jylland, nemlig 211 Fod høit.

Udsæden har i det forløbne Aar været 20 (iaar 24) Tdr. Rug, 8 Tdr. Byg, 22 Tdr. Havre paa Marken, 14 Tdr. Havre i Mosen, 2 Tdr. Spergel, $4\frac{1}{2}$ Td. Boghvede og 9 Tdr. Grter. Høsten var 170 Traver Rug, 160 Tdr. Byg, 95 Tdr. Havre paa Marken og 60 Læs Blandfoder fra Mosen, samt 30 Læs Grter og 30 Læs Boghvede. — Driften ved den opbrækkede Hedejord er følgende: Rug, Byg, (eller Grter og Boghvede) samt Havre med Kløver. I Mosen har man dyrket efter Brænding: Havre, Blandfoder og Spergel, og, hvor den har faaet Mergel, foruden Havre: Raps, Røer og Hvidkaal, og da sidste Sort ifjor lyffedes særdeles godt, er man betænkt paa at beplante dermed et større Stykke iaar. — Besætningen er i Vinter: 6 Fedestude, 11 Arbeidsstude, 10 Heste, 15 Køer og 80 Faar. Om Sommeren holdes gjerne 20 Trækstude og 14 à 18 Heste.

Som et af de ikke mindst interessante Punkter ville vi nu tillade os at omtale Mergelgravningen. Mergel er fundet paa flere Steder paa Marken; dog har man indskrænket sig til 2 Grave, af hvilke den ene findes tæt ved Gaarden, den anden noget længere imod Nord henimod den første Mose. Begge ere Kjøregrave, omendstjondt de findes paa temmelig jevn Mark; dog er det egentligen kun den sidstnævnte, der ligger paa en høiere Flade (den jevnt sig skraanende Høideryg af Svollibjerg), man har benyttet i det Store. Omtrent 24 Aar har man her været nede i Jorden, regnet fra Overfladen, uden at støde paa noget Ophør af Mergelen, og for at give et lille Begreb om, hvilket Omfang Graven alt har i Bunden, ville vi anføre, at Arbejderne i den forløbne Sommer pløiede Mergelen løs, efterjom den er meget haard, og fandt, at det lod sig særdeles godt gjøre. Antallet af de Læs, som ere udfjorte derfra, antages at udgjøre 70,000; i det sidst forløbne $2\frac{1}{2}$ Aar havde Avlskarlen optegnet, at der var udfjort 21,000 Læs og merglet af opbrækket Hedejord over 100 Tdr. Land. Overlaget

over Mergelen, der kun udgjør nogle faa Alen, benyttes deels til at opfylde Lavninger, deels, forsaavidt det er Leer, til at paaføres Sandjorderne. Til at bortføre Vandet fra Graven, som af Regn og Sneer deri maatte samles, er gravet en Grøft, 500 Favne lang og 4 Alen bred. Begyndelsen af denne, op imod Graven, er derimod gravet i en Bredde af 10 Alen og en Dybde af 7 Alen, og til at føre Vandet op i denne Kanal anvendes en Art Mølle, der dreies med Haandkraft.

Da de gamle Bygninger, som kun vare ringe, naturligviis ikke kunde være tilstrækkelige til en saadan Udvidelse af Gaardens Drift, som anført, ere disse nedbrudte, med Undtagelse af Stuehuset, som med nogen Reparation, hvilken er skeet i det forløbne Aar, afgav en ret god Bolig, og i hines Sted ere opførte to smukke Sidebygninger af Grundmuur, enhver 24 Fag lang og 12 Alen viid, hvilke ere indrettede til Stalde og foreløbig Lade. En egentlig og større Ladebygning, med Gjenemførsel fra Enderne, hvilken skal ligge for Enden af hine, er paatænkt. Foruden hine Bygninger er og opført en Smedie, ligeledes af Grundmuur, hvor en af Gaardens Folk besørger Arbeidet for den. Alle Stenene til disse Bygninger ere brændte tæt ved Gaarden i en samme tilhørende Døn, fra hvilken og er solgt Steen til Sognets Beboere. — Sonden for Hovedbygningen er en temmelig stor Haveplads bleven indhegnet med et dobbelt Steendige.

Folkeholdet er om Vinteren i Almindelighed 11 faste Folk, om Sommeren gjerne 16 à 18; hvortil endnu komme de forskjellige Accord-Arbeidere og Dagleiere, der ofte ikke ere faae. For Gaardens Drift staaer en Aulskarl, der modtager sine Ordre fra Eierne, som nu og da, Alt som fornødent gjøres, besøge Stedet. Den i Beretningen for 1848 anførte Hans Nielsen har senere kjøbt sig en Gaard i Vintrup Sogn; efter ham kom som Aulskarl en Invalid Hans Jepsen Olesen fra Jødsted ved Ribe, og da han i Slutningen af forrige Aar blev gift og købte sig et lille Huus her i Sognet, er nu antagen som Aulskarl den Førstnævntes Broder.

Idet vi her standse, bede vi os undskyldte, hvis vi skulde findes at have været for vidtløftige. Som det forekom os, fortjente alt det Anførte nok at fremhæves.

S. Omme Bstgd. og Suellingsholm den 10de Januar 1854.

J. P. Böttiger. N. Th. Hansen. H. F. Hansen.

Høivelbaarne Hr. Amtmand Orla Lehmann i Veile.

b.

Idet vi bevidne Deres Høivelbaarenhed, saavelsom de andre agtede Mænd, der have udarbejdet den med Deres Høivelbaarenheds meget ærede Skrivelse af 24de f. M. fulgte Beretning, vor Tak for den for os og Andre opmuntrende Interesse de have vist for vort Landbrug paa Hvalplund, er det os en kjær Bligt at efterkomme Deres Høivelbaarenheds Opfordring, at supplere hiin Beretning med vore Bemærkninger; hvilke vi herved ærbødigt tillade os at meddele.

Vi købte Gaarden Hvalplund, hvis Areal dengang udgjorde omtrent 545 Tdr. Land, i Efteraaret 1845 for 3,520 Rbd.; 2 Aar senere erhvervede vi derhos ved Kjøb af Forskjellige omtrent 400 Tdr. Land tilgrændsende Jorder, for 2240 Rbd., saaat Indkjøbsprisen udgjør ialt 5760 Rbd. Den 1ste April 1846 tiltraadte vi Gaarden; der var da kun omtrent 50 Tdr. Land opdyrkede og der holdtes af den tidligere Eier en Besætning af 2 Heste og 6 Køer. Vi lode strax 10 Heste og de fornødne Folk og Redskaber sætte i Arbejde med at pløie i Heden, hvilket Arbejde med disse Kræfter fortsattes hele Sommeren. Hvor Lyngeen ikke var for stærk lode vi den nedpløie og kun hvor dette ikke lod sig gjøre have vi afbrændt den, en Fremgangsmaade vi ogsaa siden have fulgt, idet vi holde for, at Afbrænding af Lyngeen paa den tørre Hede ikke bør finde Sted hvor den kan nedpløies. Den samme Sommer paabegyndte vi ligeledes Moseens Cultivering idet vi lode et Stykke af den saakaldte Svolti Mose udgrøfte og forsøgte dette uden Bløining

ved at lade den opkastebe Jord fra Grøfterne udjævne, harve og derefter i passende Grad brænde, Sæden udsaae i det derved fremkomne tynde Lag Afse, og slutteligen lade Jorden harve og tromle. Men skjøndt vi nok vide at denne Fremgangsmaade med nogenlunde Held er anvendt andre Steder, fandt vi, at denne Møse dog ikke egnede sig dertil, og vi ere af den Mening at denne Fremgangsmaade idethale ikke er at anbefale; den er ogsaa meget gaaet af Brug, hvor den før har været brugt. Ved den fortsatte Opdyrkning af vore Møsejorder have vi stadigen pløiet dem; men iøvrigt har Opdyrkningsmaaden været forskjellig efter Møsejordens forskjellige Bestaffenhed. I den Møselod, som henhører til den saakaldte Felding Møse, hvor Jordsmonnet er temmelig sort og, anvendt til Løv (de saakaldte Klyne), giver et drøit Brændsel, som efterlader en rød Afse, lade vi saavidt gjørligt pløie førend Grøfterne afsættes og graves, og naar disse ere gravebe og den opkastebe Jord udjævnet bliver Jorden harvet, hvorpaa den strax samme Sommer uden Mergling eller Brakning, men blot efter en ikke for stærk Brænding, besaaes deels med Blandkorn, som vi have foretrukket for Havre alene, deels med Rodfrugter. Det andet og tredie Aar bliver den uden Pløining blot harvet med støft Harve og igjen brændt, dog kun saaledes at der fremkommer et tyndt Lag Afse, og saaledes besaaet med Baarsæd eller Rodfrugter, hvorpaa den det tredie Aar udlægges med Græsfrø af forskjellige Arter, hvoriblandt Kløver, Thimotei og Floielsgræs. I Svolti Møsen derimod, hvor Jordsmonnet bestaaer af den saakaldte Hørskjød, en Jordsort, der giver et lettere Brændsel og giver en hvid Afse, fordres betydelig mere Arbejde og længere Tid for at afvinde Jorden en nogenlunde god Afgrøde: vi maa der anvende Brak, Brænding og derefter atter Pløining og Harvning gjentagne Gange; først den anden Vinter efter den første Pløining føres Mergel derpaa, og efterat denne om Foraaret er nedpløiet og Jorden derpaa atter vel harvet nedlægges Sæden. Afgrøden efter denne Behandlingsmaade har ialmindelighed været meget tilfredsstillende (vi

kunne i Gjennemsnit regne paa 14 Traver Korn efter en Tøndes Udsæd), men dog avle vi lige saa godt i Felbing Mose efter den langt simplere og billigere Behandlingsmaade, vi der anvende.

Hvad Hedejorden angaaer, da er Dyrkningsmaaden: Mergling og Brak og derpaa 1ste Aar Rug, 2det Græs, Byg, Kartofler eller Boghvede og 3die Havre, ublagt med Klover og andre Græsarter. Vore Hedejorder, der for en stor Deel ere temmelig magre, give i Gjennemsnit 6 Fod.

Salt have vi nu omtrent 600 Tdr. Land Mose og Heje under Cultur og kunne regne paa, at hver Tønde opdyrket Land staaer os i en Priis (Indkjøbsprisen indbefattet) af 23 Rbd. Vi have vundet den Erfaring at Opdyrkning af Mosen betaler sig bedre end Hejens Cultivering og især gjelder dette om Felbing Mose.

En Deel af vore Jorder ere af den Bestaaffenhed at sammes Opdyrkning vanskelig vil betale sig, og et saadant Stykke Jord have vi til Hensigt at beplante. Derhos have vi ogsaa paa tænkt, at anvende adskillige Tønder Land i Nærheden af Gaarden til Beplantning, deels til Forskjønnelse og deels til at give Læ for det vorbende Haveanlæg. Til en Prøve ville vi foreløbig beplante et Par Tønder Land og for om mueligt at erholde de hertil fornødne Træplanter ville vi tillade os nærmere at henvende os til Deres Høivelbaarenhed i Henhold til det velvillige Tilbud, som Deres ærede Skrivelse indeholder.

Med disse Bemærkninger tillade vi os iøvrigt at henvise til Dr Hrr J. P. Böttigers, N. T. Hansens og H. F. Hansens Beretning, idet vi kun tilføie, at vi foruden de deri nævnte Sædarter ogsaa have besaaet et Stykke Jord i Aar med Tumnips, der tegner godt.

Ribe og Langetved den 6te Februar 1854.

Allerærbødigst

A. Michelsen. J. N. Thaysen.

Høivelbaarne Hrr. Amtmand Orla Lehmann i Beile.

c.

(Af Amtmand Lehmanns Skrivelse af 12te August 1854, hvormed han, efterat have taget den ovenomhandlede Eiendom i Diesyn, indsendte til Landhuusholdningselskabet de foransførte to Beretninger):

Det er et i høi Grad opbyggeligt og glædeligt Syn midt i en uoverseelig Udstrækning af fort, ubeboet og uproduktiv Hede at see et Strøg paa mange Hundrede Tønder Land be-
dækket med frodig Afgrøde, navnlig ganske fortræffelige Byg-
marker; jeg modtog Vidnesbyrd — blandt Andet fra Eieren af
den tilstøbende, ucultiverede Mose — at den største, og tilmed
nu den bedste, Deel af disse Kornmarker for saa Aar siden i
Intet var forskjellig fra den omgivende, trostesløse Lyngørken.
Saa flaaende Frugter af de tvende Eieres utrættelige og viftnof-
kyndige Bestræbelser have saa meget mere Afkomst til offentlig
Opmærksomhed, som det ikke kan være underkastet nogen Tvivl,
at der for Jylland, og følgelig for hele Landet i Hedens Op-
dyrkning ligger en stor Fremtid, især naar den ikke ene skal
være overladt til smaa Parcellister, der uden Indsigt og uden
Capital søge at friste en kummerlig Tilværelse ved Opdyrk-
ningen af smaa, spredte Pletter, i Reglen ved istedetfor Gjøb-
ning og Mergling at afbrænde den hele produktive Jordstørpe
og saaledes for mange kommende Tider at ødelægge Jordens
Produktionskraft, men naar Forsøg i det Større, efter vel
gjennemtænkte og prøvede Driivtsplaner, udføres med den for-
nødne Kraft. Jeg skal derfor henstille, om Landhuusholdnings-
elskabet ikke maatte finde Anledning til at fuldstændiggjøre sine
Bestræbelser for at vække den offentlige Interesse for denne
Sag ved at tilbyde Eierne af Hvalplundgaard et Beviis paa
Selskabets Paastjvnnelse af et Foretagende, der bør være Andre
et opmuntrende Exempel.

Eierne af Hvalplundgaarden tilkjendtes hver især Land-
huusholdnings-Selskabets 2den Sølvmedaille.

II.

I Døvling, Skarrild Sogn.

Til

Det kongelige Landhuusholdningselskab.

Det er efter Opfordring fra flere Sider, at jeg herved tillader mig at meddele det Selskab, som fremfor noget andet i Landet med Iver og Sagkundskab søger at fremme Fædrelandets Ager- og Engkultur, og med Interesse bemærker ethvert i saa Henseende gjort Fremstribt, Beretning om adskillige Forbedringer, som min Fader og jeg have foretaget paa den Eiendom, jeg nu eier.

Min Gaard i Døvling By, Skarrild Sogn, Hammerum Herred, Ringkjøbing Amt, har et Tilliggende af over 2000 Tdr. Land, g. M., hvoraf den langt overveiende Deel er meget slet Hede, og Mose af en noget bedre Art. Gaarden stod ansat for c. 3½ Td. gammelt Hartkorn, og erholdt ved den nye Matrifulering c. 5½ Td. Hartkorn.

Min Fader, Christen Pedersen, modtog Gaarden for netop 50 Aar siden, med en Gjæld af 1200 Rd. og 2 Aftægter; Agerlandet bestod da og længe efter kun i nogle gamle Agre ved Gaarden; Bygningerne, som vare meget forfaldne, laae ved en Aa paa et lavt, sumpigt og for Færdsel ubeqvemt Sted. Ved Aaen fandtes der da kun liben Eng; hele den øvrige Strækning mod Vest paa begge Sider af Aaen var bevoxet med Lyng og Bors lige ud paa de høie Abbrinker; og Høavlen ved denne Aa var derfor i gode Aar kun 5 Læs.

Min Fader opdyrkede en Deel af den raa Hede. I 1828—30 flyttede han Gaarden; de nye Bygninger, ialt 82 Fag, opførte han af Grundmuur, og brændte selv Stenene som brugtes, c. 100,000 Stkr. Disse Bygninger udmærke sig baade ved Soliditet, Bequemmelighed og en Jærlighed i Anlæg og Udførelse, som endnu idag ikke er synderlig overgaaet her paa Egnen.

Paa en Tid, da Engvanding neppe var kjendt af Navn, indsaae han, at den forbi Gaarden løbende Aa maatte kunne gjøre Nytte ved at løstes ud af sit Leie og sættes over de lyngbevorede Aakroge mod Vest. Efter flere Forsøg paa at sætte et Dæmningsværk imod Vandet og tvinge det ud af sit Løb, der alle mislykkedes, fordi den løse Sandjord, som havde til Dæmning, ikke kunde modstaae Strømmens Paavirkning, besluttede han, for 18 Aar siden, at anvende noget Betydeligere paa Realisationen af denne hans Indlingstanke. Gaardens vidtstrakte, men desværre næsten ganske ufrugtbare Heide er for Størstedelen som oversaaet med større og mindre Stene; af disse indfløvede han en Mængde, og derpaa opførte han en Sluse, hvis Vægge, Strømbund i en Længde af 25 Alen, og Dækkelsen bestaaer af fløvede og forresten af en Masse raa Steen. Ved Hjælp af dette med Stigbord forsynede Sluseværk, som kostede særdeles meget Arbeide, men som ogsaa hyppeligt har modstaaet Strømmen, og med nogen Vedligeholdelse synes usorgængeligt, kunde Vandet bringes over 2 Alen i Høiden, og min Fader anlagde derefter en Vandledning Norden for Aaen, og bragte derved den mellem Aaen og Kanalen liggende Jordstrækning under Vandets Paavirkning. Hele Anlægget udførte han ved egen, sine Børns og de almindelige Lyendes Hjælp. Men en hensigtsmæssig Bevanding var, som meldt, paa den Tid noget Ukjendt, idetmindste i denne Egn, og min Fader vidste ikke at bringe sit paabegyndte Værk til at give et fyldestgørende Udbytte; Lyngen modstod længe Vandet; de høie Brinker fik intet Vand, og de fider Steeder bleve, af Mangel paa nødvendig Afledning, end mere sumpige. Strækningen benyttedes derfor kun til Overdrev for Hedeqvæget.

Da jeg for 14 Aar siden modtog Gaarden — med 1500 Rd. Gjæld og Aftægt til mine Forældre — var der saaledes gjort en Begyndelse til Engkultur, som stedse maa udmærke min Fader for sin Tid; men der var meget at gjøre, før der kunde ventes Frugter af hans Tænksomhed og Flid. Nogen videre Indsigt i Vands Benyttelse erholdt jeg Tid efter anden ved

mundtlige Meddelelser, egen Eftertanke og Betragtning af Andres mere og mindre fuldkomne Forjøg; navnlig blev det mig klart, at Arealets Frigjørelse for Grundvand, samt det overrøisende Bands Afledning, var en ligesaa nødvendig Betingelse for et godt Udfald, som en ligelig fordeelt Paaleddning. Jeg arbejdede i flere Aar fremad, uden fremmed Hjælp og Veiledning, og kan nu have den Fornøjelse at indberette, at den omhandlede, forhen aldeles ufrugtbare Strækning Hebe og Rose i de sidste Aar har givet og nu aarlig giver mig 80 Pæser Hø, der ikke er Mosesoder, men næsten uden Undtagelse godt, friskt og kraftigt Enghø, og jeg tør sikkert vente, at Udbytten vil blive større og bedre i Fremtiden, efterhaanden som Engene bliver ældre og Vandingen fuldkommere. Vandet benyttes til vild, naturlig Overrøisling, og kun hvor Bors og Lyng ikke har villet vige, anvendes Overflømmelse. Denne Engvanding er saaledes ganske vist langt fra at være noget Kunst- og endmindre noget Mønsterværk, men den har den fordeelagtige Side, at den udføres uden mindste mærkelige Beføstning ved Siden af Gaardens øvrige Arbejde, og giver saaledes et i Forhold til den anvendte Beføstning overordentligt tilfredsstillende Udbytte. Min Fader, som er 85 Aar, lever endnu og glæder sig over det lønnende Udfald af det Vandingsværk, hvis oprindelige Skaber han er. At den betydelige Tilvært i Høavl, Vandets Benyttelse har givet mig, har haft en heldig Indflydelse paa Kornavlen og Dvægholbet, er en Selvfølge. Begge Dele ere i min Tietid mere end fordoblet. — Mergling brugte min Fader ikke synderligt, vistnok alene af den Grund, at Mergel ikke var at finde paa Marken. Jeg indsaar tibliger, at den større Gjødningsformue, Høet bragte mig, vilde blive af dobbelt Værdi, naar der tillige kunde anvendes Mergel; men da jeg ikke kunde finde dette Materiale paa min egen Mark, ialfald ikke nogenlunde bekvemt, afsjøbte jeg min Nabo en Jordstrækning mod Vest, hvori findes Mergel, til Opgravning. Jeg opbrød derpaa den i Nærheden af Mergelgraven beliggende Hedestrækning mod Vest, og der har jeg, efter behørig Brækning og Mergling,

avlet saa svært og godt Korn, som med Villighed kunde ventes paa Jord af firedobbelst saa god Bessaffenhed. Da jeg antog, at det til Banding indtagne Areal ogsaa vilde have godt af Mergel, merglede jeg det vestligste Engbove, hvoraf jeg høstede gode Frugter. Jeg har dernæst opbrudt og merglet, samt opbrudt til Mergling et Par andre ikke ubetydelige Stykker af Heben, og jeg agter at fortsætte med Opdyrkningen indad mod Gaarden. Den mellem de gamle og nye Algerfald beliggende Hebestrimmel er desværre afflækket fra ældre Tid, og dette er Grunden til, at jeg sidst og nødigst tager fat paa dette ødelagte Jordstykke, saa bekvemt det end er beliggende for Gaarden.

Mosebrænding har jeg forsøgt paa et lidet Areal Sønden for Aaen, lige over for Gaarden; men denne Dykningsmaade har langtfra tilfredsstillet mig i samme Grad, som Mergling, og jeg har derfor opgivet den.

Det har længe forekommet mig, at vi her i Eggen forlange mere af vore magre Sandjorder, end man andetsteds kræver af gode Muldjorder, og jeg er nu saa overtydet om, at den hidtil brugte Driftsmaade, i hvis Følge der tages mange Halme efter Gjøbningen og navnlig flere af eet Slags, udpiner Jorden og hævner sig ved en høist fattig Græsning i Hviletiden, at jeg vil fravige den ældre Methode. Jeg gjør en Begyndelse med mine nye Jorder, hvilke jeg brækker, mergler, gjøder og besaaer med kun tre og det forskellige Sædarter, samt derefter udlægger med Klover og Thimothai, og jeg haaber at disse Græsarter skal kunne trives ved saadan Behandling, Jordens Ringhed uagtet.

Det er vistnok det høitærede Selskab bekendt, at man hovedsagelig benytter de store Heber og Moser her paa Eggen til Græsgang for Faar og Ungkvæg, navnlig Studeopdræt, samt at man, hvor det er muligt, lader Hebeqvæget komme paa Haardbundsgræsning, grøn Land som det kaldes, en kort Tid hver Dag. Min Fader troede, da han paabegyndte den omtalte Banding, i det høieste at indvinde en saadan Strækning grøn Land til Overdrev for Hebeqvæget, og Strækningen be-

nyttedes, som berørt, i hans Gietid alene dertil. Da jeg senere bragte Strækningen til at give en Afgrøde, der var altfor rigelig og kostbar til længere at tiene til Græsning, ophørte denne Anvendelse; men jeg har nu i forrige og dette Aar begyndt et Forsøg paa at forvandle en Strækning af Heden Sønden for Aaen til Græsningsjord, og har i den Hensigt anlagt en Bandlekning, samt begyndt at lade Heden overstrømmes. Jeg tør haabe om kort Tid at bringe Lyngen til at vige, og maaskee om længere Tid at forvandle ogsaa denne temmelig store Strækning Vand til Eng; thi den modsatte, nordre Aabred var i sin Tid netop et lignende Areal. Begge mine Bandlekninger kunne optage alt Aavandet, men den søndre benyttes for Diebliffet ikke, da en Strækning af Sideræggene i den nye Kanal ei har kunnet holde sig, og disse har jeg derfor beklædt med Grøntørst, hvilke jeg nu lader groe sammen forinden Vandet atter indpresSES i Kanalen.

En Parcel af Markens Øverside, $\frac{1}{2}$ Mil bort fra Gaarden, har jeg i denne Tid ladet affatte, for mulig i Tiden at sælge den; jeg har bebygget Parcellen og ved Huset indrettet en Fold, hvori mine Faar, c. 120 Stkr., indluffes om Natten. En i Huset boende Kone vogter Faarene, og omkring Bygningen har jeg opbrudt c. 3 Tdr. Land Heide, som jeg agter at gjøde med den Gjøbning, som kan samles i Faarefolden. Mergel har jeg hidtil ikke kunnet finde i denne Deel af Marken.

Det er nu vel saa, og glædeligt er det, at Forvandlinger af lignende Arealer, som de her omhandlede, til Alger og Eng, ikke høre til Sielbenhederne nuomstunder, og hvor Leilighed gives, er det eiheller et saa vanskeligt Arbejde for en Mand med Formue og Indsigt at drive det baade videre og bedre end min Fader og jeg have gjort; men slige Forbedringsforsøg medtage i Reglen store Kapitaler, og ere derfor ikke for Hvermand, eller ere som de her omhandlede, ret egentlig Huusflidsprodukter, Fremstridt vundne uden Formue og Veiledning, ved Tid og Flid alene. Eiheller jeg har benyttet anden Bistand, end mine Lyendes, og blandt disse maa jeg ved denne Leilighed med fortrinlig Roes

nævne min Karl Niels Jensen Lund; han kom i sin Tid i Tjeneste hos min Fader som Hyrdebrenng, tjente ham indtil min Fader gif paa Aftægt, og paa tyvende Aar tjener han nu i Gaarden hos mig. I denne lange Tjenestetid har han stedse udmærket sig ved Trostæb, Flid, Dygtighed, Odruelighed og Sparfommelighed, samt den bedste Opførsel iøvrigt. At en Huusbonde med saadan Hjælp kan udrette mere end almindeligt, er indlysende, og denne min Medhjælper fortjener derfor i høi Grad at jeg henvender det høitærede Selskabs Opmærksomhed paa ham.

Om Selskabet nu efter foranstaaende Beretning, hvis Paalidelighed er hele Omegnen bekjendt, og hvilken troværdige Mænd ville bevidne, maatte finde at de Forbedringer, der paa den anførte billige Maade med stor Nytte ere foretagne ved min Eiendom af min Fader og mig, egne sig til Dmtale og nogen Slags Paaskjønnelse, skal jeg tillade mig at henstille til Selskabets Bedømmelse.

Døvling, i Juli 1854.

Allerærbødigt

Jens Christensen.

At Ovenstaaende er overeensstemmende med Sandhed, bevidne Undertegnede.

M. Lustrup,
Sognefoged.

A. S. Lustrup,
Sogneforstander.

At ovenstaaende tvende Bitterlighedsvidner ere mig bekendte som aldeles troværdige Mænd, dette attesteres.

Skrævild Præstegaard, d. 22de Juli 1854.

C. Christianfen.

I det ovennævnte Andragende og Indberetning til det høie kongl. Landhuusholdningssekskab er mig tilføjet med Begjæring om min Attestation og Anbefaling, er det mig en sand Glæde

at kunne indstille baade Faderen, som nu er en meget agtværdig Olding, og Sønnen Jens Christensen til Selskabets Opmærksomhed og særdeles Bevaagenhed, med den Bemærkning, at Tjenestekarlen Niels Jensen Lund ikke maatte forbigaaes. Faderen Christen Pedersen har ved stadig Flid og Duelighed, i Forening med en sand Religiositet, lagt Grunden til hvad der ved Engvanding, Hedeopdyrkning og Mergling nu er udført, idet han saa samvittighedsfuld har opdraget sine Børn til at fortsætte hvad han ikke kunde udføre, og han har den fieldne Glæde at see sin brave Søn Jens Christensen at udrette langt mere end han torde haabe. Gaardmand Jens Christensen er, og jeg kan sige det uden i nogen Henseende at træde Sandheden for nær, et sandt Mønster for denne Egn, og det er ikke til at beregne, hvilken velgjørende Indflydelse hans mageløse Flid, Forstand og Duelighed, i Forening med sand Religiositet, vil for Fremtiden kunne have paa Sognets øvrige Beboere, og tillader jeg mig uden mindste Betænkning at anbefale ham ved at indstille ham til det høie Selskabs Bevaagenhed, og det skulde i Sandhed gøre mig ondt, dersom Selskabets bedste Sølvbæger ikke skulde blive ham tilkjendt.

Hans tro Medhjælper og Tjenestekarl Niels Jensen Lund, som i 20 Aar har givet et Exempel paa Trofast, Flid og Duelighed, som desværre meget fielden findes iblandt vore Tjenestefolk, vover jeg at indstille til en særskilt Belønning, Andre til Exempel og Opmuntring.

Sfarrild Præstegaard, d. u. s.

Allerærbødigst

C. Christensen,

Sognevrast for Sfarrild-Arnborg Menigheder.

I en Skrivelse af 10de Septbr. 1854, hvormed Landvæsenstommisfater Helm. Krarup i Skibild indsendte til Selskabet forestaaende Beretning, yttre han:

Da Fremstillingen er aldeles sandfærdig og temmelig omfattende, og da jeg med sand Tilfredsstillelse har seet Jens Christensens Engvandings-Anlæg og hele Afsærlug, som han holder i en ualmindelig smuk og god Orden, og hvorpaa han har anvendt betydelige Bekostninger, vil jeg indstrænke mig til at tilføie, at han i enhver Henseende er fuldkommen kvalificeret til at nyde Afsærliggjættelse af Selskabet, ligesom og hans udmærkede Tjenestefarl.

Gaardmand Jens Christensen i Døvling tilkjendtes Landhuusholdningssekselskabet 6te Sølvbæger, og hans flinke Tjenestefarl Niels Jensen Lund nævnedes med Hæder i Selskabets Aarsberetning for 1854.

III.

Bed Dybroe i Skjærum Sogn.

Det, i det høifongelige Landhuusholdningssekselskabs Aarsberetninger udtalte Ønske, at: „erfare de Fremskridt, som gjøres i Landbruget“ „saavel som om udførte Forbedringer Nogen maatte have iærksat i sin landoekonomiske Virkefærd,“ har foranlediget Undertegnede, til at henlede det høie Selskabs Opmærksomhed paa en Mand, hvis Virksomhed i flere Retninger vi i lang Tid have kjendt.

Gaardeier Peder Christensen Dybroe i Skjærum Sogn, Horns Herred, Hjørring Amt, kjøbte i Aaret 1824 Gaarden Dybroe af Hartkorn 6 Tdr. 3 Skp., Skovskylb 2 Tdr. for en Kjøbesum af 1600 Rbd. Af hans foregaende Liv skulde vi kun tillade os at anføre: Han var født i stor Fattigdom, og maatte fra Barndommen tjene sit Brød hos Fremmede; i Aarene 1812, 1813 og 1814 deeltog han som Soldat ved 3die

Indste Infanterie-Regiment i det daværende Felttog. Efter Freden var han i 5 à 6 Aar Bestyrer af en stor Bondegård. 1822 giftede han sig med en Gaardmandsdatter, der bragte ham en Medgift af 800 Rbd.; samme Aar købte han en yderst ringe Gaard i Tolne Sogn af 3 Tdr. Hartkorn, som han i 2 Aar beboede, men tillige meget forbedrede, saa at han solgte den med en Avance af 400 Rbd.

Da Peder Christensen i 1824 overtog Gaarden Dybroe havde den, som endnu, et Tilliggende af circa 270 Tdr. Land geometrisk Maal. Efter de os foreviste Kort vare dengang omtrent 70 Tdr. Land Algerjord, 10 Tdr. Land tørveagtig Eng, der kun gav et Udbytte af 10 à 12 Læs ringe Hø, en 12 Tdr. Land var Overdrev, Sumpe og Kjør, Resten circa 160 Tdr. Land bestod af Heide og lidt usjel forkrobt Klat. Af Algermarken var intetsteds et Stykke paa 5 Tdr. sammenhængende, men afstilte ved brede Strimler, opfyldte med Stene, flere Steder Banker af bare Stene 3 à 4 Alen høje. Agrene løb paa kryds og tværs, uden nogen Orden og Inddeling. Markjorden var af Naturbestaaffenhed god Sandjord, som anført meget fuld af Stene, stib og kold, paa flere Steder i hvi Grad lidende af Mangel paa fornøden Groftning. Heden var ligeledes særdeles meget opfyldt med Stene, tildeels bakket; og flere Steder afstrækket Jordstørpen, deels til Møgblanding og deels til Jdebrændsel (Sandtør). Driftsmaaden var som overalt i Eggen, 1 gjødet Byg, 2 og 3 Rug, derefter 5 à 6 Havrefjærve med 10 à 12 Aars Græsleie. Besætningen var dengang 5 à 6 Heste, 12 à 14 Fæktreurer og 30 Faar. Gieren har opgivet, at han de første Aar kun havde en Gjen-nemsnits-Høst af 20 à 30 Traver Rug, 16 Traver Byg og 40 à 50 Traver Havre. Hertil kommer at Bygningerne vare faldefærdige og beliggende i en Sump.

Af de Forbedringer, P. Christensen har udført ved denne Eiendom, skulle vi tillade os at omtale:

a. Gaardens Algermark, der nu udgjør omtrent 230 Tdr. Land, er ganske renset fra Steen, disse ere anvendte deels til

Hegn omkring Marken, deels til flere Tusinder Favnne Steendiger omkring de store Indelukker ved Gaarden og deels til de betydelige Bygningsforetagender, han har udført. Det er næsten utroligt de Tusinder af Steenlæs, han har ført omkring. Det er factist vist at han for at rydde en enkelt Td. Land til Aggermark, har maattet oprykke og bortføre over 1000 Læs Steen, foruden endeel Trærødder. Næsten hele Marken er nu merglet, — Gieren anfører at han har ført over 30,000 Læs Mergel. — Marken er nu affat i 7 Marker, hver paa circa 30 Tdr. Land, (men hvoraf dog i de 2 Indtægter endnu er nogen Hede), der i flere Aar har været dyrket med 1 Heelbrak, med 5 Plei-ninger, Mergel og Gjødsle, 2 Vinterjød, 3 Byg, 4 Havre, 5 Klover og 6 à 7 Aar Græsleie. En Deel af Heden har han pleiet 3 Gange, rensat for Steen, besaaet med Havre og Spergel, for at skaffe nogen Græskorpe, og udlagt den til Græsning indtil den kunde indtages til ordentlig Brak. Af Eng, Kjør og Overdrevsjord er omtrent 20 Tdr. Land, hvori er fastet flere tusinde Favnne aabne, og endeel dækkede Grøfter, — opdyrkede, merglede og med Held anvendte til Raps, Hør, Bælgjød, forskjellige Slags Rodvexter og Foderurter ni. m.

Besætningen, der i de senere Aar har været holdt ved Gaarden, har været 6 Arbeidsheste, 2 Følhopper, 2 à 4 unge Heste, 2 Trækstude, 40 Malkesvær, 12 à 20 Ungheveder og 20 Faar. Af disse Kreaturer, der fødes rigelig, blive Hestene og Kalvene heelt staldfødrede, og Køerne faae ialmindelighed 1 à 2 Givter Grøntfoder daglig en Tid af Sommeren, hvortil et med megen Beføstning tilveiebragt, med dobbelt Steendige indhegnet Staldfodringsvænge paa 3 Tdr. Land giver betydelig Hjælp. Høsten har i dette Aar været 170 Traver Rug, 24 Traver Hvede, 40 Tdr. Raps, 140 Traver Byg, over 300 Traver Havre foruden Kloverfrø. Naar denne Avl og Besætning sammenholdes med hvad Gaarden var ved den nuværende Giers Tiltrædelse, sees bedst Forfjellen.

b. Dernæst har P. Christensen paa en ganske ny Plads, hvor dog er fyldt flere 1000de Læs Steen og Jord, nogle

100de Alen fra den ældre Gaardsplads, ombygget hele sin Gaard. 1832 opførtes en ny Ladegaard, nemlig: Laden 60 Alen lang, 20 Alen bred, med Kjørelø efter Længden. (Da han havde bygget denne Lade, troede næsten ingen, han nogen- sinde vilde avle den fuld, men dette Aar har han dog over 300 Træer i Stak.) De tvende med Laden sammenbyggede Staldlængder ere hver 50 Alen lange, 10 Alen brede; den ene Længde er til Hestestald, Karlekammer, Gæstestald, Faaresti, Vognremisse, m. m., den anden til Køstald, Huggehuus, Materialkammer og deslige; Alt er opført af solid Grundmuur af $1\frac{1}{2}$ Steens Tykkelse med fløvet Kampesteens Soffel. 1846 opførtes et nyt Baaningshuus, 48 Alen langt, $14\frac{3}{4}$ Alen bredt, ligeledes Grundmuur af $1\frac{1}{2}$ Steen, smukt og godt indrettet endog til en Familie udenfor Bondestanden. 1847 byggedes bag Stuehuset et Huus af Teglbindingværk, indrettet til Lørr, Brænde, Sviin og Smaafreaturer, og endelig for 3 Aar siden en ny grundmuret Smedie med Rølleindretning, der er teglhængt. Gaardens øvrige Bygninger ere straaatækte. Om samtlige Bygninger kan med Sandhed siges, at Eieren har vidst at forene det Nyttige med det Behagelige; det Solide og Varige med det Smukke; der gives i hele Mies Omkreds endnu ingen Gaard, der er saa hensigtsmæssigt og behageligt anlagt, der saaledes saavel ved et kort og flygtigt, som ved et længere og nøiere Besjendtskab og Undersøgelse, efterlader et saa talende Berviis for Eierenes Indsigt, Flid og Dygtighed, en saa behagelig Grindring som Besøget af denne Gaard og Eiendom fremkalder og efterlader, og som endnu meget mere vil forhøies, naar den for 4 Aar siden paa- begyndte og indhegnede Have af 2 Tdr. Lands Størrelse rigtig kommer i sin Flor. Gangene ere anlagte, Lætræerne plantede, og en meget betydelig Mængde Buss- og Jirverter staaer i frodig Vert, men først ganske nylig ere de nødvendige Frugttræer anskaffede; Dvartererne i Haven have i 2 à 3 Aar været dyrkede med Rodfrugter og Urter, tildeels til Salg.

c. I et andet vigtigt landøkonomisk Punkt har Peder Christensen havt stor Fortjeneste af Egnen. Et Par Aar efter

sin Tiltrædelse af Gaarden, anlagte han et mindre, siden betydeligt udvidet Teglværk. Materialet til Stenene gav Mergelgravens Afbækning, Brændselet de tørvagtige Enge. Sidstes Formindsfælse foranledigede imidlertid senere Værkets Nedlæggelse, men i over 20 Aar produceredes derved c. 200,000 Stk. Muursteen og tillige endeel Tagsteen aarlig. Nu fortiden findes der i Horns Herred flere Sneve store og smaa Teglværker, men da Peder Christensen anlagde sit, fandtes der kun tvende, og i over 16 □ Miles Omkreds kun et eneste. De Fordele, dette Anlæg for Gierne og Omegnen bevirkede, skulle vi i Korthed indeslutte i Følgende: Foruden at Gieren derved i flere Aar havde en — i disse Tider vanskeligere — Penge-Indtægt, der satte ham istand til at udføre de mange og bekostelige Forbringelser ved Gaarden, gav det ham uden direkte Penge-Udlæg, Materialer til hans Gaards smukke og solide Opbygning, for Egnen og Kjøbstæderne Frederikshavn, Sæby og Hjørring var Produktionen vigtig, da Stenene solgtes for halv Priis af hvad de smaa Flensborgersteen, (der dengang vare de eneste, som kunne erholdes) kostede. Mangfoldige fattige havde Arbeidsfortjeneste ved Værket, og mangen Boelsmand selv Gaardmand Bisfortjeneste ved Kjørsel med det færdige Produkt til Kjøbstaden og Omegnen. Der findes desuden mange Steder en grundmuret Bygning opført af Muursteen fra dette Værk, der er traadt istedetfor de altfor almindelige usle Bindingsværks-Bygninger med klinebe eller Kampesteens Vægge, ligesom Værket ogsaa for mange af Mandens Standsfæller — thi fra en saadan tager Bonden saa gjerne Exemplet, — blev en Spore, et Mønster til mange af de sildigere, Tid efter anden, her i Egnen oprettede Teglværker.

Der var og er endnu mange flere Henseender end de her anførte, hvori P. Christensen har udmærket sig langt over og forud for sine Jevnlige; han har saaledes drevet Kartoffel- og Rodfrugtaavl samt Staldfodring, baade tidligere og i et uendeligt større Omfang end nogen af hans Nærmeste. Han var een af de første, der stræbte efter Markfreds Indførelse; ligesom han

og stedsse har søgt at holde Stridt med Tiden, prøvet og gjort Forsøg med nyere Dyrkningsmetoder og nyere Sædarter, saa har man og stedsse ved hans Afskrift kunnet være vis paa at træffe de nyeste og meest forbedrede Algerdyrkningsredskaber.

Alt Peder Christensen Dybroe saaledes har udrettet mere i landoekonomist Henseende i flere Retninger, end nogen anden os Bekjendt, under lignende Omstændigheder, det kunne vi Under- tegne med Sandhed bevidne, idet vi tillige indestaae for Rigtigheden af alt Foranførte, som vi personlig kjende. I borgerlig og huuslig Henseende indtager han en ligesaa hæderlig Plads. Han har langtfra stedsse virket under blide Omstændigheder, ei at tale om hvormange Hindringer, der stedsse lægges iveien for alt Ryt, for den, der ikke ændser Fordomme og gammel Slen- drian, saavelsom at altid noget mislykkes o. s. f.; men i flere andre Henseender har P. Christensen havt meget at kjæmpe imod. Anstrængelser, saavel fra Krigslivets Strabadser, som svært Arbeide ved hans Bedrift, forenet med et Beenbrud, har naturligtviis meget svækket hans legemlige Kræfter. I næsten 18 Aar havde han den Sorg at see en elsket Kone drages med en haard Sygdom og Svagelighed, der endte hendes virksomme Liv for 5 Aar siden ved Døden. En Datter, der siden den Tid har bestyret hans Huusholdning, kom i Ungdommen til Skade og maatte i 2 Aar ligge under Lægetilsyn, hvilket Alt har kostet meget til Læge og Medicin. Til Gaardens forrige Eier og Eierinde udredte han i 24 Aar en betydelig Undentag eller Aftægt. Han har forøvrigt 7 Børn, 5 Sønner og 2 Døtre, hvoraf 2 ere gifte. En Søn har en stor Bondegård, Skjæggersholt i Taars Sogn, Datteren er gift med Skolelæreren i Seilstrup Sogn. De to mellemste Sønner have deeltaget i alle Felttogene i sidste Krig, men have forresten stedsse været hjemme. Den næstnyngste Søn var forrige Aar ved Hr. Etats- raad Westenhof's Foranstaltning anbragt i England, for at lære det derværende Algerbrug, Draining o. s. v., men er nu atter hjemme for at gavne Faderen med sine erhvervede Kund- skaber. Til den næstældste Søn har han sidste Sommer kjøbt

en Gaard i Sindahl Sogn. — Endnu maa bemærkes, at P. Christensen i flere Aar arbejdede under trange Kaar og store Pengeforlegenheder, men tabte desuagtet aldrig Tillid til Forsynet eller lod Modet ganske synke, og til Held for ham og hans, til Gavn for de mange han har understøttet, og bragt Fortjeneste, saavel som de mange, der have haft Nytte af hans Exempel, er omfider hans Bestræbelser kronede med Held.

Sluttelig maae vi endnu tillade os den Bemærkning, at skjøndt hans Kaar og Stilling nu er en ganske anden end i hans Ungdom, er saavel han som hans Familie dog stedse vedbleven en jern og besteden Opførsel og Fremtræden; derimod har han viist en ualmindelig Iver i at sørge for sine Børns Oplysning og Dannelse. Han er almindelig bekjendt som en god, tjenstagtig og christeligfindet Nabo; erindrende sin fattige Ungdom, er han den Trængendes uegennyttige Ven og Hjelper.

Efterat det landøkonomiske Selskab for Hjørring Amt 1846 var oprettet, var P. Christensen Dybroe af Sogneforstanderskabet, ham uafvidende, anmeldt som hæderlig og fremadstræbende Landmand. Selskabet lod ved Herredscommissionen Rigtigheden heraf undersøge. Da Beretningen var meget anbefalende, tilkjendtes P. Christensen af Selskabet — hvoraf han stedse har været Medlem — dets daværende største Præmie, 8 Rbd. Dette er den eneste offentlige Aaastjømmelse og Opmuntring, han har modtaget.

For Gaarden blev sidste Sommer forgjæves buden over Tyve tusinde Rigsdaler, en Priis, der endnu ikke vides at være naaet for en Eiendom af dette Hartkorn.

Da Bestedenhed hidtil har affholdt Peder Christensen Dybroe fra selv at gjøre nogen Anmeldelse og Indberetning om hans udførte, her i Egnen uden Exempel værende, betydelige Forbedringer og Forfjæmnelser af sin Eiendom, som han modtog i saa ringe og uculativeret en Tilstand, saa have vi Under tegnede tilladt os at give en kort Skildring heraf, og det vilde glæde os, om det høie Selskab med os maatte erkjende, at P. Christensen er en af de saa Bønder, der uden nogen speciel

Oplysning og Underviisning, ofte manglende den fornødne Driftscapital, har udrettet mere end nogen af hans Standsfæller, i en meget vidt Omkreds, og at hans ufortrødne Flid og Udholdenhed er kronet med et ualmindeligt glædeligt og lønnende Resultat, der har virket gavnligt til Efterfølgelse; overlade vi det, naturligtviis i al Bessedenhed, til det høie Selskab, hvorvidt der fra dets Side maatte findes Anledning til at vise Manden nogen hædrende Paastjænnelse.

Overstoven og Skjortholt i Aasted Sogn den 7de Dec. 1854.

Erhødigst

C. Bøfs,

Formand for Sogneforstanderskabet i
Aasted og Skjærum.

L. C. Pedersen,

Folketingsmand for Hjørring Amts
1ste Valgkreds, Secretair ved Horns
Herreds Commission af Amtets
Landøkonomiske Selskab.

Da jeg ved personlig Nærværelse paa Gaarden Dybroe har overbevist mig om, at ovenstaaende Beretning er overensstemmende med Sandhed, tør jeg herved efter Forlangende føie mit Vidnesbyrd til de her anførte troværdige Mænds Erklæring.

Aasted Præstegaard den 11te Dec. 1854.

H. C. Terminiin.

Sognepræst for Aasted og Skjærum Menigheder.

Gaardeier P. C. Dybroe i Skjærum tilkjendtes Landhuusholdningselskabets 6te Sølvbæger.

IV.

Ved Øster-Teglgaard ved Viborg.

a.

(Af en Skrivelse, dat. 6te Januar 1855, fra Proprietair Faber til Randrup),

— — — Jeg kan ikke slutte uden at henlede det kongelige Landhuusholdningselskabs Opmærksomhed paa Kjøbmand G. Bøyes Aulsbedrift paa Øster-Teglgaard, en større Eiendom paa Viborg Bøes Mark, ved Landeveien inellem Viborg og Aarhus. Hr. Bøye, en i alle Henseender ualmindelig driftig Mand, afgiver ved sin Auls- og Mosebrift samt Opdyrkning af Hedejorder et glædeligt Exempel paa, hvad Flid og Udholdenhed kan bevirke; han har opdrevet en Eiendom, før af kun ringe Værdi, til en meget indbringende, uanset at Aarhus Landevei i Nærheden af Viborg, ved Siden af hvilken man tidligere kun vinede den sorte Hede, nu er omgivet af frodige Korn- og Kløvermarker. Paa min Anmodning har Hr. Bøye tilskillet mig nogle Meddelelser angaaende hans Opdyrkninger paa Øster-Teglgaard, og tillader jeg mig hoslagt at indsende disse til Selskabets Afbenyttelse.

b.

(Kjøbmand Bøyes Beretning).

I behagelig Skrivelse af 18de dennes har Deres Velædelhed yttret Ønsket om, at erholde en Beskrivelse over Øster-Teglgaard, saaledes som Eiendommen var da jeg tilkjøbte mig den, dens Fremadstriden, og dens nuværende Tilstand. — I det Efterstaaende har jeg troet at opfylde dette Ønske.

I Aaret 1846 købte jeg Øster-Teglgaard for 8000 Rbd., uden noget som helst Inventarium eller Besætning, men med en Udsæd af nogle Tdr. Rug. Den havde da et Tilliggende af 70 Tdr. Land Agter i en høist udpiint Tilstand, 11 Tdr. Land Mose og 90 Tdr. Land Hede. Agterjorden var som Dem bekendt af en ringe Bestaaenhed, idet Sandet havde en

for stor Overvægt, men da Leret dog næsten overalt ligger temmelig nær Overfladen, saa befrygtede jeg ikke hvad der ogsaa siden har viist sig, at Kornet i tørre Aaringer skulde lide af Tørken. Da jeg imidlertid dog ligesuldt maatte være betænkt paa, at forandre Overlaget fuldstændig ved Paaføring af leer- og muldholdige Substantier, troede jeg i Førstningen at burde afholde mig fra at løse denne Opgave, men kun at indstrænke mig til, at benytte Giendommen i den Hensigt, hvori jeg kjøbte den, nemlig at anlægge Teglblanderie, og at forsyne dette saavel som mit henværende Dampbrænderie og Eddikesfabrik med Brændsel fra Mosen. Min Interesse for Landvæsen og Jordcultuur i Forbindelse med Dnsket om at fremstille et Exempel paa, hvad en ringe Jord med en kraftig Villie kan drives til, lod mig ikke have No til at handle saaledes. Jeg indsatte 6 Huusholdningskoer, 4 Heste og 4 Arbeidsstude, som alt stadig holdtes paa Stalden og underholdtes med Korn og Straa, som alt maatte kjøbes idet Jorderne ikke gav Græs til Føde for noget Dyr. Der begyndtes med Pløining, Mergling og Planering af Moserne, der vare behandlede paa den skjodesløseste Maade. Folkeholdet var 8 Arbeidskarle, 1 Røgter, 1 Huusholderke og 2 Piger, foruden Accordarbeidere og Dagleiere. Fra min Fædestald heri Byen tilførtes Gjødning og Urin, der blandedes med Tørvejord. I Løbet af Aaret 1844 var den oprindelige Algermark samt 40 Tdr. Land af Heden merglet med 200 Læs Leermergel med 20 pCt. Kalk pr. Td. Land, og ialt udførtes paa samme Jorder over 12,000 Læs Compost-Gjødning og 3000 Læs forvittrede Muurbrokker eller Affald fra de gamle Teglblanderier, som i sin Tid ere brevne der.

Mangelen paa Arbeidskraft blev i de følgende Krigsaar stor, og istedenfor at forcere Hedens Opdyrkning, lod jeg atter Markerne gennemgaae med 100 Læs Mergel af en kaldrigere Bestaaffenhed (30 pCt.) pr. Td. Land, og hvert 2det Aar med 100 Læs Gjødsel. De gamle Leergrave, hvoraf Leret til Stenene til Byen og dens Kirker formeentlig er taget, bleve planerede, deels med Spaden og deels med Muldstuffen, og derefter

merglet med 300 Læs Mergel og 100 Læs Gjødning pr. Td. Land (pr. Læs Gjødning c. 2 Kubikalen). Leergravenes Areal var kun 6 Tdr. Land, men Arbeidet ved disses Udjevning var i høi Grad besværlig derved, at mange Grave forbrede indtil 50 Kubikfavnne Fyldning. I 1851 toges der atter fat paa Heden, og den dyrkbare Rest, 40 Tdr., er nu under Ploven og 10 Tdr. Land Banker, bevoret med Eggefrat, er beplantet med Naaletræer. I 1851 købte jeg 2 Tor Eiendommen velbeliggende afgravede mishandlede Moseparceller, ialt 21 Tdr. Land. Disse Jorder kunde ifkun ved Spaden bringes i en Tilstand, saa at Mennesker og Dyr kunde færdes over dem; de kostede mig at planere og grøfte med 1 Alens Grøfter for hver 12 Alen, 25 Rbd. pr. Td. Land. Senere lod jeg Grøfterne forstørre indtil 2 Alen, men brugte den optagne Masse til Uklætorv, der gav en Netto-Indtægt af 200 Rbd., og de forømmeldte 21 Tdr. Land har saaledes kun kostet 325 Rbd. at bringe i Orden incl. Besaaening med en Blanding af forskjellige Græsfrøearter. Disse Moser havde imidlertid i Efteraaret 1853 opnaaet en saa stor Fasthed, at de lode sig pløje med Stude, og da Frostens i sidstafvigte Foraar var optøet 2" ned i Juren, blev det harvet, og i Slutningen af Mai atter harvet. Det løse Overlag blev da tørt og brændt, hvorefter det Hele besaaedes med Havre, der gav et betydeligt Udbytte, især af Straa. Denne Mose vil i næste Sommer blive drainet i 4 Fods Dybde og derefter merglet, og derpaa især blive anvendt til Turnips. De til Gaarden oprindelig hørende Moser ere ligeledes planerede, grøftede og besaaede med Græsfrø, samt for en Deel merglede, men som kun er spredt paa Overlaget. Denne Mose, der bestaaer af flere sammenhængende Moser, kan kun bruges til Græsland idet den ikke kan undværes som Læggeplads ved Tørvfabricationen. — Af Hannoveranere vil der i næste Sommer i disse Moser blive udført et Canalanlæg, hvorved Tørvens da kan føres fra Moserne ud i Viborg Søe til Teglværket eller til Viborg, og ved et samtidigt dermed intentioneret Canalanlæg fra Teglværket til Søen, vil Fabricatet lige-

ledes kunne føres over Søen ind til Byen. Beføstningen ved disse Canalanlæg vil i Forhold til den Besparelse af Arbeidskraft, som derved vil vindes, kun blive ubetydelig, circa 500 Rbd., idet det meste Arbejde faaes udført ved at Massen bruges til Ustetørv. Begyndelsen er alt gjort i sidste Sommer. — I Foraaret 1852 erholdt jeg af Communens Hede 18 Tdr. Land, som strax toges under Ploven, og i 1853 mergledes og gjødsledes, og besaaedes samme Eстераar med dansk Rug — det gav et taaleligt Udbytte, men det var dog tydeligt, at det var besaaet 1 Aar for tidlig. — I Foraaret 1853 erholdt jeg atter af Communens Hede henimod 200 Tdr. Land, hvorunder dog en mishandlet Mose, stor 10 Tdr. Denne er tildeels planeret, og Hedens første Bløining er paaabegyndt; ligeledes tilkjøbte jeg mig i Foraaret 1853 6 Tdr. Land Mosejorder, som alt er planeret, merglet og drainet i 3 Fods Dybde og 14 Allens Afstand. Turnips, Kaalrabi, Grønkaal og Hestebønner lyffedes fortrinlig paa denne Mose i afvigte Sommer. Siden 1848 var der ikke tilført Teglgården noget af den her falvende faste Gjødning, hvorimod der regelmæssig aarlig tilføres 1200 Læs Urin à 1000 Potter, hvormed jeg tilbereder Compost, der bestaaer af Dræg, Heste og Svinegjødning, blandet med Tørvejord efter bestemte ufravigelige Regler. — Uden fast Gjødning, men kun med Mosejord og Urin, anstillede jeg i dette Aar Forsøg, der faldt ud til fuldkommen Tilfredsstillelse, og som have foranlediget mig til, at udvide denne Art af Gjødningsproduktion i det Store, og der er siden afvigte 1ste Nov. tilberedt af Urin 4000 Kubitalen, hvorimod der af den sædvanlige Composition kun er lævet 2400 siden 1ste Oktober.

Med den forommeldte Tilførsel af Gjødningsstoffer behøver jeg ingen bestemt Driftsplan at følge, og jeg har ogsaa af den Grund stedse kun $\frac{1}{2}$ Deel af det opdyrkede Areal liggende i Græs, og som jeg ei heller agter at foretage Forandring i forinden 1857, da jeg saa med Visshed tør vente, at kunne græsse og fodre 80 Køer og 100 Faar i et hvilket som helst Aar. Alt iaar kan der fodres 80 Køer, men dette Antal er ikke tilstede af Mangel paa Plads. Udsæd og Udbytte var:

Rug, Byg, Erter, Havre og Viftehavre, Boghvede; Kartofler

1847 Udsæd	ialt 77½ Tdr.	40 Tdr.
	avlet ialt 260 Traver.	467 Tdr.
1848 Udsæd	77 Tdr.	100 Tdr.
	avlet 387 Traver.	1100 Tdr. 4 Stp.
1849 Udsæd	90 Tdr.	150 Tdr.
	avlet 453 Traver.	911 Tdr.
1850 Udsæd	95 Tdr.	105 Tdr.
	avlet 456 Traver.	586 Tdr.
1851 Udsæd	100¾ Tdr.	37 Tdr.
	avlet 507 Traver.	170 Tdr.
1852 Udsæd	116 Tdr.	1 Tdr.
	avlet 648 Traver.	8 Tdr.
1853 Udsæd	124 Tdr.	18 Tdr.
	avlet 638 Traver.	125 Tdr.
1854 udsaaedes 103 Tdr. Korn og 54 Tdr. Kartofler, og der		
avledes ialt	901 Trave	og 407 Tdr.

At Udsæden af Korn er formindsket i 1854 ligger deri, at der er anvendt Saaemaskine, og derved udsaaet et mindre Quantum paa Arealen.

Som foranmeldt kostede denne Eiendom oprindelig 8000 Rd.

Teglbrænderiet har kostet at opføre 6000 —

Det nye Fæhuus 2000 —

Laden 2500 —

Hestestalden 1400 —

Tilbygget Baaningehuset 300 —

Besætning og Inventarium 7000 —

Tilføjede Jorber 1300 —

ialt 28,500 Rd.

Hele Udgiften var incl. Foran-
staaende til Dato 52,095 Rd. 5 Mk. 9 ø.

og følgelig anvendt, som hoved-
sagelig kommer paa Jordernes Cultur 23,595 Rbd. 5 Mk. 9 f.

Fra denne Saldo bliver at drage
Overskudet ved Teglbærneriet i afvigte
Sommer, samt for det endnu utærskede

Korn 5876 " 4 " 11 "

igjen 17,719 Rbd. " Mk. 14 f.

I hvilken Sum denne Eiendom saaledes kun staaer mig, medens den ved Teglbærkets Anlæg, Mosernes planmæssige Behandling, og Markernes gennemgribende Cultivering, af Taxationsmænd (ved Retten udmeldte) alt i 1852 er taxeret til at give et Overskud, der er lig Renten af 171,000 Rbd., og hvorved det dog bemærkes, at Maaßen til 2 Millioner Tørv kun var beregnet til 3 Mk. pr. 1000, medens den i Virkeligheden har en Værdie af over 1 Rbd. pr. 1000, og hvorved altsaa fremkom en Difference i Gaardens Disfavør af 1000 Rbd. aarlig, eller en formindsket Værdiansættelse af 25,000 Rbd. — I Moserne er der i hver af de sidste 4 Aar ved Skjæring og Ustning tilberedt 2,500,000 Tørv, og ved Teglbærneriet siden 1847 aarlig produceret 6 à 700,000 Muursteen, 50,000 Tagsteen, samt Brønd-, Krybbe- og Gefimssteen, og endelig i de sidste 2 Aar endeel Drainrør. Fabricationen af alle Arter vil blive udvidet til næste Sommer.

Folkeholdet ved hele Bedriften var i afvigte Sommer:

a. Teglbærket 14 Mand

b. I Moserne til Skjæring 8 Mand

— — Ustning 9 —

— — Røgtning 6 —

23 —

c. Agerbrugets faste Karle 16 —

Accordarb. og Dagleiére 6

22 —

Piger 3 Personer

Huusholderste og Forvalter 2 —

ialt 64 Mnsker.

Men da alle Arbeider ogsaa med Hestene stedsse usforstyrrede gaar deres Gang, saa bruges separate Folk til Høstningen, der anslaaes til 8 Mand og 8 Fruentimmer i 1 Maaned.

Til hele Bedriften benyttes for Tiden 14 Heste og 4 Stude.

I Regelen drives de ældre Agerjorder saaledes: Brak, Rug, Urter, Byg, Kartofler, Havre med Klover, gjødslet. gjødslet. gjødslet.

hvormed det ligger i 2 Aar. Paa de brudte Heder Rug, merglet og gjødslet Kartofler eller Urter, Havre med Klover, som da ligeledes gjødslet.

ligger i 2 Aar. — Den kraftige Tilstand, hvori Jorderne saaledes udlægges, har gjort det muligt i sidste Sommer paa 30 Tdr. Land Græsjord og 3 Tdr. Land med Viftehavre, at holde en Besætning af 40 Køer og Stude og 14 Heste, samt at høste 12 Læs Kloverhøe à 80 Lpd.

Saa vel for at fremme mine egne Interesser, som ogsaa ved Exempel at bidrage til det Almindeliges Vel, tager jeg ingen Hensyn til Befolkningens Størrelse, men kun til det forholdsviis størst mulige endelige Resultat. Det har saameget mere været mig magtpaaliggende at frembringe gunstige Resultater paa Øster-Teglgaard, som den stærkest befærbede af alle vore Beie, der tillige fører til de Egne, hvor den intelligenteste og virksomste Landboestand findes, berører Eiendommen i en Længde af $\frac{3}{4}$ Mil. — Den Interesse, som Mange have lagt for Dagen for Bedriften der, lader mig haabe, at det der, ligesom hos Dem, givne Exempel paa Virksomhed og Energie, har ledet Mange til at overvinde Vanskeligheder, som der forhen ansaaes for uovervindelige. — Min herværende Bedrift, der saa godt som fordrer mit stadige Tilsyn, har gjort det noget besværligt for mig tillige at lede det omfattende Arbejde med den nødvendige Kraft og Oekonomi paa Øster-Teglgaard, saameget mere som jeg kun i $1\frac{1}{2}$ Aar har været i Besiddelse af en Forvalter, der nogenlunde kunde lede Arbejdet paa egen Haand, men derimod i den øvrige Tid har maattet hjælpe

mig med Saadanne, som fiedse Dagen i Forveien har maattet meddeles en skriftlig Ordre for den næste Dag.

Ved Gaarden er der alt i 1846 anlagt en Plantage med Løv- og Naaletræer, stor 3 Tdr. Land, der er i frodig Væxt. Haven er forstørret og drainet og tildeels beplantet med circa 100 Frugttræer. Rørplantning i Viborg Søe, hvorunder en stor Strækning hører til Gaarden, fortsættes aarlig med Held. Fæstalden indrettes i denne Tid til at indtage 80 Køer, og gives en Indretning; som jeg haaber, at der vil blive efterlignet af Den, for hvem det stiller sig klart, hvor vigtigt det er, at conservere den størst mulige Mængde Ammoniak for sine Jorder. Paa en Jernbane i Fodergangen vil Foderet blive transporteret. Vandet pumpes ind i Krybberne, og med det levnede spules Krybberne og Grebningen, og hvorved vil tilveiebringes reen Luft i Stalden, og flydende Gjødning vindes. En Dampkjedel til Dampning af Foderet for Køerne og Svinene ligger parat til Indsætning.

Maatte De nu i det Foransførte finde de mig i behagelig Skrivelse af 18de dennes forelagte Spørgsmaal tilfredsstillende besvarede, vil det være mig kjært.

Viborg den 24de Dec. 1854.

Med Høiagtelse.

Baye.

S. T.

Hr. Proprietair Faber til Randrup,
Formand for den landøkonomiske Forening for Viborg Amt.
